

X Curso sobre la enseñanza de la geografía en la educación secundaria (Asociación de Geógrafos Españoles, 2017). Una selecció de recursos digitals per enriquir la geografia a l'aula: Eines i recursos per a l'ensenyament de la Geografia (SCG)

Jordi Royo Climent
Vocal de la SCG

La geografia a les aules

És fàcil convenir, des de la docència, que el diagnòstic de la situació actual de l'ensenyament de la geografia a Secundària i Batxillerat, en cap cas, no és positiu. En aquesta ponència s'analitzaran breument els problemes que afecten les matèries de geografia a les aules, per valorar, a continuació, el paper a desenvolupar per les TIC i les TAC i presentar, finalment, una pàgina web creada des de la Societat Catalana de Geografia per tal de facilitar la tasca dels docents quant a la recerca i selecció d'eines digitals: *Eines i recursos per a l'ensenyament de la Geografia*.

La dificultat d'ensenyar geografia arrenca, en primer lloc, de la desmotivació de l'alumnat. En un món saturat de comunicacions, en el qual tota la informació es troba a un clic de qualsevol persona, els joves presten menys atenció a entendre el territori i els seus problemes. Des del seu punt de vista, l'enfocament que sovint se'ls dona a les aules no els interessa perquè no els aporta coneixements que considerin importants. No ajuda, tampoc, el fet que la major part dels professors que imparteixen geografia siguin historiadors. I és que el problema en si no és que aquests docents procedeixin de llicenciatures o graus en història (o fins i tot en història de l'art), sinó que, a més, no els interessa la geografia (en part per manca de formació). Seria un debat interessant plantejar si caldria separar els docents de geografia i els d'història, o si això seria possible. D'una banda, es perdrien les valuoses aportacions d'aquells historiadors apassionats per la geografia, que ofereixen una visió global i integradora de les dues disciplines. D'altra banda, però, aquest perfil d'historiador (interessat en la geografia) és minoritari en un cos docent en què els historiadors tendeixen a minimitzar el temari de geografia per centrar-se en la part més important: la història.

La pràctica que predomina a la docència de la geografia es basa en el seguiment del llibre de text. Els historiadors, que són més, però també els geògrafs, s'entesten a seguir desenvolupant el currículum en gran mesura a través del text llegit. Amb el següent exemple podem maldar de comprendre la utilitat que pot tenir per a l'alumnat el text tradicional. Les següents línies són un fragment qualsevol d'un llibre qualsevol, en aquest cas de tercer de l'ESO: "Els massissos són relleus antics i molt erosionats, de formes arrodonides i poca altitud, que a penes superen els 2.000 metres..." L'interès que una frase així pot despertar a la immensa majoria d'estudiants de l'ESO és nul. Ni l'entenen, ni els importa. Provem de descompondre aquesta frase en paraules:

Els massissos (com que els massissos?, la Terra és massissa, òbviament. Llavors, què són els massissos? Allò que es diferencia dels no massissos?) són relleus (el fet que un massís sigui un relleu... pot arribar a ser fins i tot contradictori per a un adolescent, i de ben segur que no és interessant) *antics* (antic és un Iphone 5) *i molt erosionats* (no erosionats, sinó molt erosionats. Suposem que l'alumnat té clar els processos d'erosió sobre les roques del paleozoic), *de formes arrodonides* (estem segurs que si li demanem a un infant que dibuixi muntanyes rodones s'assemblaran al Montseny? O al massís del Garraf ... si aquest fos antic?) *i poca altitud, que a penes superen els 2.000 metres* (o sigui, donem una xifra, 2.000, sense saber a quin referent la podrien comparar, i indiquem que 2.000 metres és poc. Així, si llegíssim aquest paràgraf a Menorca, diríem que 2.000 metres... és poc!, tan poc com 5'6 vegades la muntanya més alta de l'illa: el Toro, 358 m).

Aquest exemple pot semblar absurd. Un llibre de text de 200 pàgines pot semblar-ho encara més. Però qui és el culpable d'aquesta situació? Els autors dels llibres, no, ja que estan sotmesos a nombrosos condicionants i compleixen l'encàrrec d'una editorial. Les editorials, tampoc, ja que se cenyeixen al currículum i afirmen que els seus llibres no són res més que una eina. El currículum, tampoc, perquè no obliga a utilitzar un llibre de text. El professorat, sens dubte, tampoc, ja que la culpa és del sistema educatiu i de la societat. Podria semblar, doncs, que la culpa d'aquesta conjectura no és del llibre de text, sinó del mal ús que se'n fa. En canvi, per posar un altre símil absurd, diríem que als Estats Units tenen un problema amb el mal ús que es fa de les armes de foc, o directament amb les pròpies armes de foc? Quan els objectes perillosos es compten per milions i són en mans de gran part de la població, és inevitable que se'n faci un mal ús, i per tant que s'hagi de plantejar la seva regulació.

Ja sigui pels llibres de text, per la formació del professorat o per la inèrcia d'una geografia regional arcaica mal combatuda, una gran part de l'ensenyament de la geografia es manté ancorada en compartiments o calaixos inconnexos: el relleu, els estats, el sector primari, el sector secundari, el sector terciari, la població... En el millor dels casos, se sol afegir un tema *nou*, que pot fer referència als reptes del futur (és a dir, desigualtats i problemes ambientals). En general, els exercicis se centren en preguntes de tipus descriptiu o explicatiu. Els procediments estan en un segon pla, especialment a segon de batxillerat, curs en què

les proves de selectivitat preuniversitàries reforcen l'enfocament d'una geografia per calaixos i explicativa. No es contempen, per exemple, la cartografia (molt menys els SIG), l'elaboració de gràfics o el tractament estadístic de dades. Per tant, s'aprecia un dèficit d'enfocaments més moderns, com l'experimentació, el treball en equip, la recerca, la realització de propostes o la formació en valors. En definitiva, es projecta una imatge de disciplina poc útil i no orientada a la resolució de problemàtiques espacials.

Les TIC-TAC

Les TIC (Tecnologies de la Informació i la Comunicació) i les TAC (Tecnologies de l'Aprenentatge i el Coneixement) no són la solució a tots els problemes exposats anteriorment, però sí que poden ser una eina útil per millorar l'ensenyament de la geografia. Alguns dels seus avantatges són els següents:

- Permeten adaptar el ritme d'aprenentatge a l'alumnat.
- Estan disponibles independentment de límits horaris o geogràfics.
- Afavoreixen l'accés a continguts reals i adequats al nivell i interessos de l'alumnat.
- Són adaptables a diferents metodologies: classe magistral, projectes, classe invertida, comunitat d'aprenentatge, etc.
- Potencien la recerca i selecció d'informació.
- Són útils per al treball en grup.

Creació del web *Eines i recursos per a l'ensenyament de la geografia*

<http://ensenyament-geografia.espais.iec.cat/>

Des de la Societat Catalana de Geografia (SCG) s'ha realitzat una proposta per potenciar l'ús de les TAC. Es tracta del web *Eines i recursos per a l'ensenyament de la geografia*. Aquesta pàgina comprèn centenars de recursos digitals per utilitzar a les aules. La seva funció no és ser un recull exhaustiu de recursos, sinó seleccionar els recursos més adients, variats i amb possibilitats de ser aplicats a l'aula.

La seva gènesi es remunta a 2011, any en què la SCG va organitzar el curs: *Ensenyar Geografia a Secundària*. En una de les sessions, tres ponents van participar en un debat titulat *Perspectives, eines, recursos i xarxes en l'ensenyament de la geografia*. Els ponents Asunción Blanco (UAB), Jesús Granados (UPC) i Maria Villanueva (UAB) van analitzar el valor de la geografia per abordar

temes transversals i van aportar una gran quantitat de material digital, la qual cosa va suscitar un gran interès entre el públic assistent.

La SCG va respondre a aquest interès amb la creació d'un web que recollís tots aquells recursos. Dels debats es deduïa que un dels principals problemes per als docents era la dificultat de trobar recursos digitals en el mar de dades i pàgines de tot tipus (útils i no útils) que suposava Internet. Als tres ponents inicials s'hi van sumar nous membres procedents de diferents universitats i centres de secundària per crear un equip heterogeni: Francesc Nadal (UB), Anna Ortiz (UAB), Jordi Royo (Institut Barri Besòs) i Roser Serra (Institut Joaquim Rubió i Ors).

El web pretén ser un instrument al servei dels docents, per a tots els nivells educatius. A més de recursos digitals (webs generals, webs interactius, vídeos, articles de premsa, bases estadístiques, mapes i jocs), la pàgina conté també associacions i revistes de l'àmbit de la geografia. Els recursos són descrits breument i ordenats en un menú amb les següents categories: ciutat i territori, espai polític, sostenibilitat al món, natura, tecnologia i societat, planeta Terra, població i sistemes culturals i un món en canvi. Un segon menú conté diferents tipologies de recursos: bases de dades, mapes, jocs i aplicacions, imatge i so i webs generals. A cada entrada se li ha assignat les categories pertinents segons la temàtica de què tracta, amb l'objectiu de minimitzar el temps de recerca dels visitants.

Per tal de poder tenir comunicació amb els usuaris del web, compartir recursos, comentar-los o incidències, la pàgina compta amb una adreça de correu: *georecursos.scg@gmail.com* i permet, així mateix, deixar-hi comentaris per part dels usuaris.

Els reptes de futur per a aquest projecte són mantenir la pàgina actualitzada, renovar-la amb material recent, millorar-ne la comunicació amb els usuaris, obrir fòrums de debat i xarxes socials i fer la pàgina més interactiva i dinàmica.

En resum, la pàgina d'*Eines i recursos per a l'ensenyament de la geografia* és una petita contribució de la SCG a la millora de la docència de la geografia a les classes. Els problemes que afecten aquesta disciplina a les aules són preocupants i caldria abordar-los des d'un debat profund sobre l'ensenyament, l'ensenyament de la geografia i el paper d'aquesta ciència a la societat del segle XXI. Tenim marge de millora per aconseguir que la imatge de la geografia sigui la d'una ciència (més) útil. Per a fer-ho, les TAC són una eina útil i versàtil, adaptable a les noves metodologies de l'ensenyament. La pàgina aquí presentada és un intent de facilitar l'aplicació de les TAC a les aules.